Sjømat og bergverk i et samfunnsperspektiv

Jan Henrik Sandberg, Norges Fiskarlag

Innledning

Jeg skal her presentere Norges Fiskarlags ståsted, og våre forslag til bedre forvaltning og sameksistens.

Jan Skjærvø har tidligere i dag sagt litt om fiskerienes og sjømatnæringas betydning. Det er langs kysten og i fjordene vi har mange av de viktigste gyteområdene, oppvekstområdene og fiskeområdene. I tillegg foregår all oppdrettsvirksomhet i dette området. Å ta vare på disse verdiene, i tillegg til hensynet til mattrygghet, er bærebjelker for norsk sjømatnæring.

For det første - Vi er en næringsorganisasjon, som skal ivareta interessene til norske fiskere. La det derfor være klart at vi i utgangspunktet er positive til annen næring.
For det andre er vår grunnholdning at kysten og fjordene ikke skal brukes som avfallsplass. Det som her er sentralt for oss er at utslipp og deponering ikke skader naturgrunnlaget. Skadelige utslipp må forebygges. Det er vanskelig, eller umulig, å rydde opp i etterkant. En mineralforekomst kan selvfølgelig ikke flyttes. Det samme gjelder gyte- og oppvekstområder. Hvis det oppstår konflikt, er (naturlig nok) vårt syn at havmiljøet må prioriteres.
For det tredje er det viktig at effekter av utslipp dokumenteres på en god og tillitvekkende måte, både i forbindelse med reguleringsplaner, konsekvensutredninger og utslippstillatelser. Etter vår oppfatning har ikke dette alltid vært tilfelle. Bl.a. derfor har Norges Fiskarlag stilt spørsmål til om forvaltningen per i dag fungerer godt nok. Jeg vil komme tilbake til det.

Næringene i et samfunnsperspektiv

Vi i Norges Fiskarlag ønsker bærekraftig utnyttelse og størst mulig samfunnsnytte av de naturressursene vi har til rådighet. Dersom vi forvalter de marine økosystemene på en god måte, vil høsting av sjømat kunne skje i et evighetsperspektiv.

Det er også store verdier i norsk berg. NGU har uttalt at de har kartlagt mineralressurser for 1500 mrd. kroner i Norge. Dette tilsvarer eksportverdien av bortimot 30 års eksport av norsk sjømat. Det finnes sikkert uoppdagede ressurser i tillegg, og begge næringer har store økonomiske ringvirkninger.

Mineralressursene fornyer seg ikke like lett som de marine ressursene, og de må derfor forvaltes etter andre prinsipper. Det som er felles for sjømat- og bergverksnæringen er allikevel spørsmålet om hvordan naturressursene kan gi størst mulig totalnytte for samfunnet. For å anslå dette på en meningsfull måte, må en også inkludere de «kostnadene» uttak og utslipp av mineralressurser kan ha for fjordmiljø, sjømatnæring og andre. Slike kostnader er kanskje vanskeligere å kvantifisere, men det må allikevel bli

tatt hensyn til. Spørsmål vi mener fortsatt framstår som ubesvart i denne sammenhengen er:

- Er det nødvendigvis samfunnsøkonomisk lønnsomt å åpne for uttak i nær sagt alle våre viktige kystnære mineralforekomster akkurat nå, når lønnsomheten fortsatt er ganske marginal?
- Har en da råd til å gjennomføre gode avbøtende tiltak?
- Hvordan sørger en da for at samfunnet sitter igjen med en anstendig andel av ressursverdiene? Betyr eierskap noe her?
- Hvem er det som ivaretar disse samfunnsperspektivene? Har NGU eller NHD ressursøkonomisk og samfunnsøkonomisk kompetanse? Bør denne i så fall bli mer synlig?

Bergverksnæringen er i flere sammenhenger nevnt som «den nye oljen». Da er det også nærliggende å tenke på den rollen bl.a. Jens Evensen hadde i forbindelse med sikring av samfunnsinteressene ved framveksten av norsk petroleumsnæring. Hvem kan ta denne rollen her?

Kunnskap og forskningsbehov
Ingrid Bjørnov sa nylig på radio at: «*Det en ikke vet, det har en ikke fått greie på…*». Når det gjelder forholdet mellom bergverk og sjømatnæring, så er det nettopp mye en fortsatt ikke har fått greie på.

Det vi vet, er at sjødeponi som regel er den avfallsløsningen som koster minst for utbygger. Fiskerne har ikke særlig kompetanse på gruvedrift, men de vet en del om konsekvensene av utslipp og deponering, bl.a. fra Dyngadjupet og Repparfjord. De erfaringene er dessverre ikke gode.

Det er uten tvil behov for å få større kunnskap om hvilke effekter sjødeponi kan ha på marint miljø, mattrygghet og sjømatnæring. Den såkalte "*Ressursgruppa for bergverk og miljø*" kom ikke i mål her. Etter vår oppfatning må det også forskes nærmere på landdeponier, strandnære deponier, rensing av utslipp, avfallsminimering m.m.

Det må også bli mer åpenhet om hva de ulike kjemikalieblandingene, som bl.a. brukes av bergverksindustrien, egentlig inneholder. Bare da vil våre viktigste fagmiljøer kunne vurdere problemstillingene knyttet til bl.a. mattrygghet på en god måte. Vi har tidligere hørt argumentet om at slike kjemikalieutslipp betyr lite pga. fortynningseffekter. Dette <u>kan</u> være riktig, men det som er viktigst å vite er hvordan kjemikaliene brytes ned, hvilke nedbrytningsprodukter som dannes, giftigheten av disse stoffene, om de bioakkumuleres osv. På samme måte er det ikke nødvendigvis slik at utslipp av gruveavfall bare kan vurderes ut fra om et mineral er inert eller ikke. Det som betyr noe er hvilke effekter utslippene faktisk har på det marine miljøet. Dette vil ikke bare avhenge av mineralenes kjemiske sammensetning, men også av finmalingsgrad, mengde avfall, spredning, kjemikalieinnblanding og naturkvalitetene i utslippsområdet.

Vi er nylig gjort kjent med at det nå kan bli økte rammer for forskning på effektene av gruvedrift. Det er viktig at slik ny forskning også defineres av de gruppene som berøres av utslipp og deponering. Da vil også resultatene få nødvendig legitimitet og troverdighet. Norges Fiskarlag har lang erfaring med dette, bl.a. gjennom samarbeid med Norges forskningsråd og Fiskeri- og havbruksnæringas forskningsfond, og vi ønsker å bidra positivt i så måte.

Planer og konsekvensutredninger
Vi har tidligere i dag fått presentert mange bedrifter og planer. Disse er ganske forskjellige med hensyn til omfang, lokalisering, utslipp og konfliktpotensial. Heller ikke vi i Norges Fiskarlag ønsker å si nei til alt over alt. For eksempel har vi hittil hatt en god og åpen dialog med Hustadmarmor, som i denne sammenhengen har forholdsvis begrensede utslipp. Det er mye lærdom å hente herfra, men en skal være varsom med å la dette eksempelet legitimere andre og mer problematiske utslipp.

Det legges også ganske store ressurser i å utarbeide konsekvensutredninger (KU) for ny gruvedrift. Etter vår oppfatning er det positivt at slike store tiltak konsekvensutredes. En KU skal i utgangspunktet oppsummere kjent kunnskap, og gi et objektivt faglig grunnlag for å avgjøre om et tiltak skal gis tillatelse eller ikke, evt. på hvilke vilkår. Det er altså ikke slik at en alltid skal få tillatelse. En kostbar KU er heller ikke nødvendigvis en god KU. Det sentrale er at både forarbeider, utredning og prosess er nøytral og inngir tillit. Det har ikke alltid skjedd. Både utredere og kommuner har et særlig viktig ansvar her.

Utslippsforvaltning
Norges Fiskarlag har som kjent stilt spørsmål ved om dagens utslippsforvaltning fungerer godt nok, med hensyn til å ivareta hensynet til marint miljø, gyte- og oppvekstområder, mattrygghet og sjømatnæring. Ved behandling av utslippssøknader, bl.a. knyttet til avfall og kjemikalier fra bergindustrien, foretar KLIF såkalte «helhetlige vurderinger». Disse tar også politiske ønsker, utvalgte samfunnsinteresser og arbeidsplasser med i vurderingen. Det er vanskelig å få innsyn i hva som faktisk vurderes, men vi registrerer at uttalelser fra Fiskeridirektoratet, Mattilsynet og sjømatnæringens organisasjoner sjelden er med i vurderingene. Det er heller ikke etablert systemer som sikrer at mattrygghet blir tillagt vekt i forkant av at det gis tillatelser til utslipp. Det er synd, for hvis de etatene som forvalter sjømatnæringen kan gå god for at et utslipp kan aksepteres, så er tiltaket sannsynligvis også lite problematisk for vår del.

Vi er fremdeles usikre på hvordan ansvarsområdene til Direktoratet for naturforvaltning og Fylkesmennene tas hensyn til i forvaltningen av utslipp fra bergverksindustrien. Hva betyr f.eks. nasjonale laksefjorder, naturmangfoldloven og den nye vannforskriften i slike saker? Hittil har det vært merkelig stille rundt disse spørsmålene.

Også i andre sentrale nasjonale prosesser (bl.a. arbeidet til Miljøgiftutvalget, Ressursgruppa for bergverk og miljø, og i Klifs vurdering av vannforskriftens § 12) ser hensynet til sjømatnæringa ut til å være nærmest utelatt. Etter vår oppfatning er dette uklokt. Norges Fiskarlag jobber derfor nå med å få til en evaluering/revisjon av dagens forvaltning.

Videre arbeid og sameksistens

Det hjelper ikke bare å være uenige. Vi må også komme oss videre. Norges Fiskarlag har derfor bedt Miljøverndepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet om opprettelse av et nytt offentlig utvalg. Dette skal utrede hvordan hensynet til marint miljø, gyte- og oppvekstområder, fiskeområder, mattrygghet osv. best kan inkluderes i forvaltningen av store utslippssaker (både reguleringsplaner, konsekvensutredninger og behandlingen av utslippstillatelser). Vi har i den forbindelse også skissert vårt syn på hvordan dette konkret bør gjøres.

Vi sendte Miljøverndepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet en henvendelse om dette i juni. Norges Fiskarlag, og de andre sentrale organisasjonene i sjømatnæringen, forventer et svar og et møte med departementene før det tas stilling til viktige avgjørelser, bl.a. praktisering av vannforskriften. Det er også sentralt for oss at føringene i den kommende Stortingsmeldingen om "*Norge som verdens fremste sjømatnasjon*" kan samordnes med den planlagte mineralstrategien.

For å unngå unødvendige konflikter mellom to av Norges viktigste framtidsnæringer, må en ta seg tid til å finne fram til gode løsninger. Her trenger vi ikke nødvendigvis bruke lang tid, men vi må kunne bruke den tid som er nødvendig.

Jeg vil avslutte med å komme tilbake til det som var bakgrunnen for denne konferansen, nemlig å starte en god dialog mellom norsk sjømat- og bergverksnæring. Det har vi nå gjort. Norsk Bergindustri, med Elisabeth Gammelsæter i spissen, fortjener en takk for å ha tatt initiativ til dette arrangementet. Det vil kunne bli starten på en åpen, konstruktiv og lærerik dialog i tida som kommer.

TAKK FOR MEG!